

УМАНЦІВ Юрій,

д. е. н., професор, професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: uman@knteu.kiev.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0788-7110>

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ У НОВІТНЬОМУ МЕТОДОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ*

Розглянуто основні методологічні тренди у розвитку сучасної економічної теорії. Узагальнено методологічні засади формування економічної теорії у сучасному парадигмальному контексті. Проаналізовано напрями пошуку вирішення внутрішніх проблем сучасної економічної теоретичної науки. Розкрито основні аспекти розвитку новітніх напрямів економічних досліджень, серед яких експериментальна та поведінкова економічна теорія.

Ключові слова: економічна теорія, методологія, парадигмальне підґрунтя, людиноцентризм.

Уманцев Ю. Экономическая теория в новейшем методологическом дискурсе. Рассмотрены основные методологические тренды в развитии современной экономической теории. Обобщены методологические основы формирования экономической теории в современном парадигмальном контексте. Проанализированы направления поиска решения внутренних проблем современной экономической теоретической науки. Раскрыты основные аспекты развития новейших направлений экономических исследований, среди которых экспериментальная и поведенческая экономическая теория.

Ключевые слова: экономическая теория, методология, парадигмальная основа, человекоцентризм.

Постановка проблеми. Розвиток економічної теорії (ЕТ) на початку ХХІ ст. визначається посиленням тенденції до її парадигмальної диференціації, а таке різноманіття робить неможливим пошук однієї узагальненої парадигми, яка б відображала увесь широкий спектр сучасних наукових економічних знань. Наслідком цього є розширення діапазону наукових пошуків на основі їх взаємного обміну та парадигмального просування у міждисциплінарні сфери. При цьому ЕТ демонструє суперечливість концепцій і моделей й характеризується існуванням низки проблем в обґрунтуванні та прогнозуванні довгострокового тренду розвитку економіки. У цьому зв'язку зростає увага до проблематики

* Стаття підготовлена у межах виконання науково-дослідної роботи "Парадигмальні та концептуальні зрушення в економічній теорії ХХІ століття" (номер державної реєстрації 0118U000126).

© Уманців Ю., 2019

методологічного усвідомлення, концептуального та системного дослідження різних наукових напрямів та формування на цій основі нового розуміння економічних процесів.

Оновлення методології є необхідною умовою розвитку економіки. Однак ЕТ не завжди адекватно реагує на стрімкі зміни у сучасних динамічних процесах впровадження інформаційно-інтелектуальних технологій і швидкої дематеріалізації економічного простору. При цьому йдеться про суттєве збільшення розриву між суспільними процесами та їх теоретико-методологічним обґрунтуванням. Неспроможність адекватно оцінити нові тенденції суспільного розвитку виявили суперечливість і неповноту базових економічних концепцій і моделей. Їх недосконалість загострила потребу у перегляді традиційного теоретико-методологічного інструментарію та обумовила необхідність пошуку векторів парадигмальних змін в економічній теорії. Сучасна ЕТ характеризується розгалуженістю, багатоманітністю і фрагментарністю концепцій, напрямів і методів дослідження, що ускладнює їх систематизацію. Йдеться про істотне зниження наукового потенціалу фундаментальних теорій на тлі того, що нові концепції та парадигми ще остаточно не сформовані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Систематизація глибинних зрушень у методології економічної теорії дає підстави стверджувати, що теоретична економічна наука перебуває на етапі активної трансформації її предметно-дослідницького поля. Водночас, ті концептуальні досягнення, які стали найбільш яскравою демонстрацією досягнень в ЕТ останніх десятиліть, ще повинні пройти подальшу апробацію. Широкий спектр проблем розвитку економічної теорії ХХІ ст. розглядався багатьма вченими. Так, В. Геєць [1] розкриває політико-економічне підґрунтя розвитку суспільства, а В. Лагутін [2] аналізує сучасні неоконсервативні тенденції в ЕТ. А. Філіпенко, А. Гальчинський, А. Гриценко, В. Базилевич, В. Ільїн [3–9] визначають методологічні засади функціонування ЕТ та вказують на парадигмальні вектори її розвитку.

Е. Ло, Н. Фергюсон, Д. Канеман, М. Довбенко, А. Мазаракі, З. Галушка, Р. Талер, К. Санстейн, Дж. Акерлоф, Р. Шиллер [10–17] на основі міждисциплінарного синтезу розкривають широкий спектр детермінантів ухвалення господарських рішень суб'єктами економічних відносин за умов невизначеності.

О. Куабіон, Р. Камдар, Ю. Городніченко, В. Шереміров, О. Талавера, Н. Нвабуезе, Дж. Мілескі [18–20] здійснили глибокий аналіз макро- та мікроекономічних засад функціонування сучасної економіки.

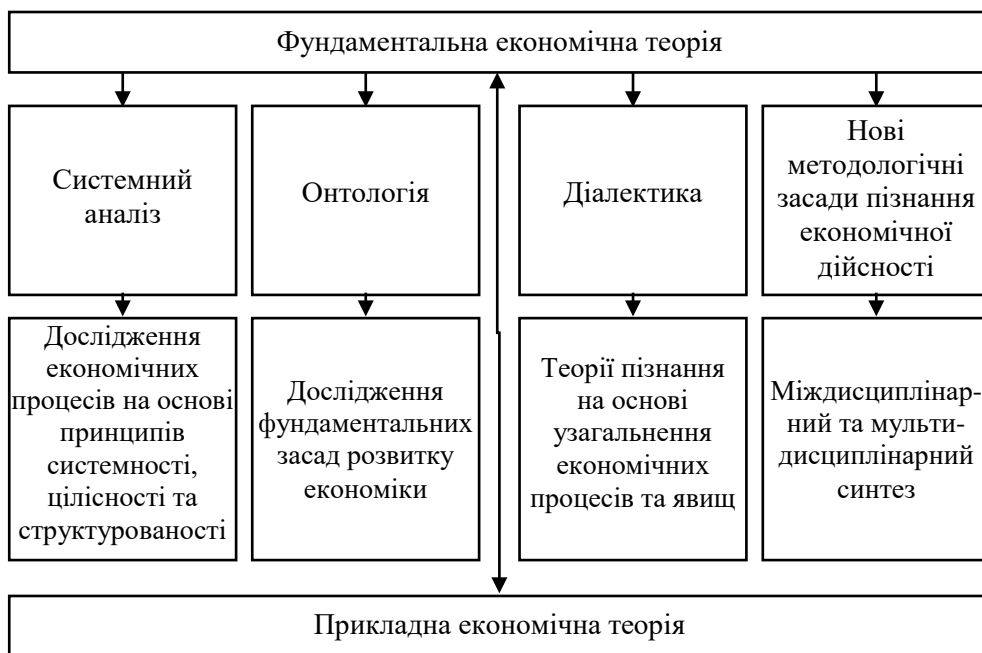
О. Длугопольський та Ю. Іващук [21] з'ясовують особливості експериментальної та поведінкової економіки як новітньої методологічної платформи обґрунтування численних явищ господарського життя. Водночас, потребує подальших досліджень широкий спектр

проблем економічної теорії у новітньому методологічному дискурсі, що детермінують її розвиток у XXI ст.

Метою дослідження є аналіз і узагальнення теоретико-методологічних трансформацій у концептуальному полі економічної теорії XXI ст.

Матеріали та методи. Використано сукупність методів та підходів, які дали змогу реалізувати системно-концептуальну єдність дослідження, а саме аналіз, синтез, діалектичний, системний та порівняльний.

Результати дослідження. У період глибинних трансформаційних зрушень очевидною стає необхідність зосередитися на фундаментальних джерелах тих процесів, які відбуваються у суспільстві, економіці та державі. Такі витoki досліджуються економічною теорією, що формує методологію системного підходу до трактування всіх сфер суспільного життя [1, с. 5–9]. Економічна теорія характеризується співіснуванням різноманітних напрямів і теоретичних концепцій з різними методологічними платформами. Спроби синтезувати різні концептуальні підходи здійснюються постійно. Поглиблюються дослідження узагальненням базових моделей з одночасним проникненням теорії у нові сфери дослідження (рисунок). Характерною тенденцією для сучасної економічної теорії є диференціація та вузька спеціалізація теоретичних досліджень. Унаслідок цього щоразу складнішим стає узагальнення теоретичних і емпіричних розробок. У цих умовах важливе значення має спільна методологічна інтерпретація наукових знань.

Формування новітнього методологічного дискурсу економічної теорії

Джерело: складено автором.

Протягом тривалого періоду роль такого методологічного фундаменту ЕТ виконував неолібералізм. Однак неолібералізм піддається критиці, а значної популярності набуває підхід до необхідності пошуку нової парадигми сучасної економічної теорії. У цьому сенсі очевидними стають доктринальні недоліки неокласичного розуміння індивідуалістичної методології [2, с. 54–55]. Серед сучасних методологічних концепцій ЕТ слід виділити методологічний індивідуалізм, який дає змогу пояснити суспільні явища у вимірі індивідуальної поведінки. Принципи методологічного індивідуалізму реалізуються здебільшого в неокласичній ЕТ у взаємозв'язку з такими базовими положеннями, як модель раціонального економічного агента з чіткими перевагами, принцип максимізації, який визначає економічну поведінку агентів ринку відповідно до суб'єктивної корисності, ринкова конкуренція та ринкова рівновага.

Економічна теорія й надалі використовує традиційний методологічний концепт індивідуалізму, що ґрунтується здебільшого на біологічно-соціальній природі людини та жорсткій конкуренції як основних засадах розвитку економіки. З метою модернізації підходів до аналізу сучасного господарства, пошуку надійних перспектив подолання глобальної кризи необхідно суттєво оновити методологічне підґрунтя ЕТ. У системі традиційного неокласичного методологічного концепту немає підстав стверджувати про її спроможність формулювати виважені рекомендації для практичного використання. Сучасна економіка є нестабільною системою високого еволюційного ступеня розвитку, яку характеризують значний рівень взаємозалежності між усіма внутрішніми елементами, існування упорядкованих та структурованих взаємозв'язків між ними, здатність до самоорганізації, інституційна детермінація взаємодії її суб'єктів, підтримання рівноваги в узгодженні цілої низки інтересів у політичній, соціальній, екологічній, науково-технологічній та інших сферах [3, с. 15–18].

Людиноцентрична спрямованість господарського розвитку детермінує потребу розробки належної системи економіко-теоретичних знань, починаючи з вихідного світоглядно-метафізичного, філософсько-методологічного рівня ЕТ і завершуючи її нормативною площиною та реалізацією економічної політики. Значні кроки у цьому напрямі вже зроблені економічною теорією XXI ст. Йдеться, зокрема, про спрямування у напрямі людиноцентричності наукових досліджень.

У світовій та вітчизняній ЕТ розгортається тренд до розширення спектру проблем методології наукового пізнання та проблемної матриці методологічної аналітики. У нього поступово інтегрується значне коло нових, нетрадиційних проблем економічної методології. При цьому йдеться про роль ідеології, етичні принципи наукового пізнання, значення наукових способів аргументації та вербальних символів теорії у науковій дискусії [1, с. 6–9].

Поглиблення знань про соціальний вимір нейтральної взаємодії суб'єктів дає змогу обґрунтувати глибинний масштаб цінностей, які формують мотиви поведінки, економічні інтереси та визначають її життєві цілі. При цьому власне духовно-моральні цінності та спонукальні мотиви мають визначати палітру рішень і вчинків людини. Саме тому обґрунтованою є необхідність відходу від традиційного розуміння людини як біологічно-соціальної істоти та переходу до усвідомлення духовно-біологічно-соціальної природи людини, в якій саме духовний вимір є визначальним. Вирішальними для людини стають уявлення, рішення та вчинки, які випливають з глибинних цінностей пізнання світу, що перманентно трансформується, в якому людська особистість на основі своєї свободи та відповідальності формує відносини з іншими суб'єктами.

До того ж новітній технологічний устрій має трактуватися як сфера свідомої духовної економічної діяльності людини та визначати механізми її реалізації на основі духовно-моральних цінностей. Розгортання формату четвертої наукової революції та становлення нової постнеокласичної науки формують напрями ідентифікації сучасних суспільних трансформацій. Новітні наукові засади відкривають можливості не лише для глибинного оновлення методології теоретичного аналізу, але й для більш глибокої ідентифікації дійсності та формування відповідних рекомендацій для практики [5].

Необхідно звернути увагу й на розширення функціональних детермінантів економіки, включення до її структури широкого спектру не тільки економічних, але й соціальних чинників розвитку людської особистості та формування на основі цього нової системної цілісності. Функціональне поле економіки в його широкому контексті є простором соціально-економічних трансформацій та формування економічного виміру, який долає вузькі межі виробництва та розподілу й включає увесь спектр системних факторів взаємного впливу, що пов'язані з утвердженням людини. При цьому увага повинна концентруватися не тільки на детермінантах майбутньої економіки, але й на реаліях сьогодення.

Значна частина вчених вказує на те, що об'єктом формування нової соціально-економічної моделі повинна стати людина, яка задоволена загальним рівнем потреб, станом довкілля, впевнена в подальших перспективах і має достатньо вільного часу для самореалізації своїх духовно-культурних цінностей. Таке визначення відображає основні риси економіки із зазначенням місця людини в системі економічних відносин і спрямованість економічних процесів на розвиток особистості. Поєднання у людині суб'єкта й об'єкта економічного процесу зумовлюється зростанням її самодостатності, наявністю принципово нових параметрів свободи вибору в умовах прискорення цивілізаційного прогресу [6, с. 44–48].

Привертають також увагу й критеріальні ознаки економічних змін, функціональні виміри яких формуються на базі творчої діяльності людини, у зв'язку з чим утверджують себе за межами лише

ринкових пріоритетів. Такі детермінанти перебувають у вимірі духовних, світоглядно-моральних та психологічних цінностей й реалізуються як неформальні інституційні регулятори економічних процесів, що визначають потенційні межі таких трансформацій. У зв'язку з чим формується нова синергетика суспільного розвитку на основі віртуалізації економічного простору [6, с. 49–51].

Виникають та розвиваються складні та множинні зв'язки, оскільки в економіці розгортається багатогранна сфера людського духу – культура, етика, мораль, релігія тощо. Такі невід'ємні елементи складних цивілізаційних та соціокультурних моделей економічного розвитку людства визначають економічні відносини, а тому мають стати невід'ємним об'єктом сучасних поглиблених філософсько-економічних досліджень. У цьому контексті аналіз метафізичної сутності економічного знання сприяє виявленню співвідношення між економічною теорією та філософією. Дослідження метафізичної сутності економіки, раціонального, ірраціонального і трансцендентного рівнів розуміння явищ і процесів відкриває нові перспективи розвитку теоретичної економічної науки [8, с. 85–86].

Показово, що економічна теорія другої половини ХХ ст. розвивалася за домінування прихильників використання математичних методів дослідження. При цьому ЕТ почала наближатися за методологічно-доказовими інструментами до точних (природничих) наук, на цьому тлі навіть відбулася абсолютизація математичних методів дослідження з нехтуванням значною мірою іншими методологічними методами. Таким чином, економічна теорія як "чиста" наука перетворилася на одну зі складових математики (при цьому не має на увазі економетрика як сукупність методів, що підтверджують висновки ЕТ). А. Гальчинський вказує на втілення вальрасівських підходів, переважання математичного апарату над логічними узагальненнями [5, с. 93].

Український економіст А. Філіпенко обґрунтовує позицію про те, що економічна епістемологія розкриває принципи, методи та підходи до знання про економічну дійсність. На думку вченого, засадничими положеннями при аналізі економічних процесів є наукова раціональність, дедуктивний метод, принцип загальної рівноваги, теорія ігор, ймовірнісний та стохастичний підходи, системний та синергетичний аналіз, що надають можливість отримати наукові результати на різних рівнях функціонування економіки. При цьому наукові знання про економічні реалії розвиваються за двома векторами. *По-перше*, це парадигмальні, теоретичні та методологічні засади, а також зміст і структура предмета дослідження, що формують онтологічні виміри на основі принципів наукового аналізу. *По-друге*, практичний аспект наукових знань, які суттєво впливають на визначення векторів соціально-економічного розвитку [4, с. 18–22].

Сучасна ЕТ перебуває у складній взаємозалежності з перебігом економічної дійсності та забезпечує концептуально-аналітичне відтворення господарської реальності у системі наукового знання, здійснюючи зворотний вплив на господарську практику та перебіг соціально-економічних трансформацій. Суперечливі процеси розвитку економіки ставлять перед теорією завдання оновлення її теоретико-методологічного інструментарію для відповіді на глобальні виклики. Розв'язання цього складного завдання обумовлює вектори подальшого розвитку економічних досліджень.

Важливим контекстом сучасної парадигми ЕТ є включення до неї філософсько-методологічних дискурсів. Кожен напрям ЕТ тісно пов'язаний з філософськими стратегіями мислення певного періоду. Сучасність є множиною важливих подій в економічному бутті, а розвиток ЕТ обумовлений необхідністю пояснення низки найважливіших явищ. Сформуванню економічного способу мислення можна тільки за допомогою теоретичного відтворення у мисленні предмета вивчення. Це означає, що виробити економічне мислення можна тільки у процесі вивчення системи категорій і законів, які адекватно відображають економічну дійсність в її цілісності. Економічний спосіб мислення ґрунтується на економічній теорії, яка покликана створювати системні категорії і закони, що мають адекватно відображати економічну дійсність [7, с. 58–59].

Таким чином, суттєвою особливістю сучасного етапу розвитку ЕТ є поглиблення філософсько-методологічного підґрунтя економічних досліджень. Очевидно, що українська ЕТ має активніше прагнути до здійснення концептуального оновлення і вдосконалення методологічних можливостей у міжпарадигмальному та міждисциплінарному вимірах на основі філософського відображення економіки як складної системи.

Водночас, розширюється простір економічної методології, що охоплює широке коло не тільки методологічних, але й філософських проблем економічної теорії. При цьому методологія метафізичного підходу залучає у коло своїх дослідницьких програм епістемологічну проблематику (аналіз економічного знання та пізнання), а також й онтологічну, що пов'язана з метанауковими філософськими, духовними та етичними трактуваннями економічної дійсності [9, с. 84]. Інтеграція філософського інструментарію до економічного пізнання актуалізувала проблему необхідності розглядати економічну теорію у поєднанні з філософією економічного пізнання, де кожна наука зберігає свою абстрактно-гносеологічну і логіко-методологічну сутність, однак потребує при цьому еволюційно-епістемологічного, історико-метафізичного та екзистенційно-антропологічного узагальнення [9, с. 122].

Осмислення фундаментальних засад накопичення знання дає змогу з'ясувати суперечності і розширити розуміння складного процесу появи криз методології окремих течій, концепцій та моделей. На основі усунення суперечностей між темпами змін у змісті економічних

процесів та трансформацією теоретичних обґрунтувань, між цілісністю економічної теорії та її окремими напрямками дослідження виникає необхідний базис для появи векторів розвитку економічного знання на основі систематизації акумульованих теоретичних знань. Економічна теорія зараз перебуває на черговому етапі нагромадження новітніх ідей для переходу до наступного етапу свого розвитку. За таких умов глобальної трансформації зникає значна кількість суперечностей попередніх періодів й при цьому усувається чимало розбіжностей між різними напрямками світової економічної думки. Нові напрями, зберігаючи зв'язок з ідеями, що раніше сформульовані, значною мірою спрямовуються до синтезу підходів у межах основних напрямів економічної науки.

Американський дослідник Е. Ло, один із засновників теорії адаптивних ринків, зазначає, що "економічна діяльність є лише певним аспектом людської поведінки, а людська поведінка – це продукт біологічної еволюції у різних середовищах. Основними елементами еволюції є конкуренція, мутація, інновація та особливо природний відбір" [10, с. 18]. До того ж "академічні кола, промисловість та державна політика переймали раціональну економічну поведінку так довго, що ми встигли забути про інші особливості людської поведінки, які не вписуються в елегантну математичну структуру" [10, с. 19]. Дослідник економічної історії Н. Фергюсон також обґрунтовує тезу про те, що суттєвою причиною нестабільності в економіці є людська поведінка [11, с. 331].

Наприкінці ХХ ст. виникла нейроекономіка, яка завдяки вивченню мозку виявила, що його різні частини пов'язані з різними видами емоційної діяльності та ухвалення рішень. Представники цього напрямку обґрунтували необхідність відходу від спрощеної моделі ухвалення раціонального рішення, що максимізує корисність [12]. Методологічна основа поведінкової економіки значною мірою ґрунтується на потенціалі біології та математики, що утворюють парадигмальне підґрунтя розв'язання проблем статички і динаміки. Біологія забезпечує парадигмальну основу економічній статистиці у формі системного підходу, а історична динаміка системи як ще одна її основа описується на базі онтогенезу і філогенезу. При цьому Д. Канеман, обґрунтовуючи наближення занепаду неокласичної економічної теорії, стверджує, що дослідження мозку дадуть змогу економістам сформулювати нові визначення раціональної поведінки і глибше зрозуміти особливості поведінки людей [13, с. 98–100]. Вчені з'ясували низку раніше невідомих прикладів та характеристик, які детермінують людську поведінку, а також суттєво розширили новими методами дослідницьку матрицю економічних наук. Їхні наукові розробки заклали основи принципово нової моделі взаємодії між представниками різних наук і зміцнили взаємозв'язок емпіричних та теоретичних досліджень [18]. Йдеться про те, що саме міждисциплінарна співпраця і постійний творчий контакт науковців,

які встановлюють експериментальні факти, та вчених, які пропонують їх теоретичне обґрунтування, слугуватимуть у XXI ст. підґрунтям для подальшого розвитку багатьох економічних наук [19; 20].

Поведінкова ЕТ досліджує психологічні засади ухвалення економічних рішень, які детермінують поведінку людини. Представники цього напрямку підійшли до пізнання та розкриття багатогранної та багатовимірної природи людини, відійшовши від абстрактних спрощених моделей, які є характерними для економічної ортодоксії. Вчені цього напрямку прагнуть з'ясувати, як саме психологічні феномени, неповна раціональність та ірраціональність, а також групова динаміка спроможні впливати на ухвалення людьми економічних рішень [14, с. 43–45; 15, с. 49–52]. Експериментальна та поведінкова економіка розвиваються як нові інтелектуальні та аналітичні платформи, що зміщує акценти від формалізованих моделей раціональної поведінки у напрямі їх експериментальної й емпіричної перевірки та обґрунтування (*таблиця*).

Таблиця

Загальні засади експериментальної та поведінкової економіки

Критерій	Експериментальна економіка	Поведінкова економіка
Найбільш відомі представники	В. Сміт	Д. Канеман
Зосередження уваги	Загальне	Одиничне
Мета дослідження	Поведінка людей у стандартних ситуаціях, в яких вони постійно взаємодіють між собою	Поведінка людей у специфічних умовах, які не завжди регулярно повторюються у реальному житті
Спільні характеристики	Дослідження економічної поведінки людей за умов невизначеності та ризику, міждисциплінарність досліджень	
Відмінні характеристики	Розширення методологічної матриці економічних досліджень (поширення економічного інструментарію на соціологію та психологію). Дослідження регулюючого впливу ринку як результату взаємодії між економічними агентами. Підтвердження економічних теорій. Розгляд людей як таких, що керуються економічними мотивами, що є проявом раціональності. Застосування експериментальних пошуків	Застосування психологічного підходу в економічній науці. Дослідження ірраціональної поведінки економічних агентів. Поведінка людей є нерациональною, вони практично не можуть зрівняти свої граничні вигоди і граничні витрати, не спроможні до глибокого аналізу у складних ситуаціях за умов невизначеності (іраціональність). Застосування економічної психології

Джерело: [21, с. 190–192].

За внесок у розвиток цього наукового напрямку у 2002 р. Нобелівською премією відзначені Д. Канеман та В. Сміт. У 2017 р. Нобелівську премію з економіки отримав американський економіст Р. Талер за використання реалістичних психологічних припущень при аналізі ухвалення економічних рішень. Розкриваючи наслідки обмеженої

раціональності, відсутність самоконтролю та соціальні переваги, вчений довів, яким чином вказані риси постійно впливають на результати функціонування економіки як на індивідуальному, так і на ринковому рівнях [16].

Експериментальні пошуки вказують, що такі психологічні феномени, як обмежена раціональність, недосконале саморегулювання є важливими факторами у досягненні багатьох ринкових результатів. Допоки дезінтегровані поведінкові теорії, що ґрунтуються на таких аргументах, можуть поширитися, вони спроможні певною мірою замінити окремі дослідницькі програми теоретичної економічної науки. Поступово теоретичні та прикладні засади експериментальної й поведінкової економіки отримують належне наукове визнання, що дає змогу економістам розглядати психологічний напрям досліджень та експериментальні методи як важливий інструментарій аналізу. Незважаючи на певним чином абстрактний вимір експериментальних та поведінкових теорій, їхні висновки доволі часто підтверджуються на практиці.

Висновки. Розвиток економічної теорії у XXI ст. відображає глибинні зрушення в її предметно-методологічній матриці та значною мірою детермінує нездатність пояснити реальні явища економічного життя, появу новітніх ідей, стійке накопичення знань, інтелектуальне та змістове оновлення усталених концепцій та формування нових наукових шкіл. Проведене дослідження виявило цілу низку факторів, що часто не беруться до уваги представниками багатьох течій теоретичної економічної науки, що є вагомим стимулом проведення подальших досліджень у цій царині.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень вектору розвитку економічної теорії є визначення шляхів синтезу різних підходів з метою подолання нею методологічної кризи та виходу на нову траєкторію пізнання суспільно-економічних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В. Політико-економічні засади дослідження сучасного суспільства. *Економічна теорія*. 2015. № 3. С. 4-12.
2. Лагутін В.Д. Неоконсервативні тренди в сучасній економічній теорії. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку. Збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу. Київ: КНЕУ, 2016. 199 с.
3. Філіпенко А. Економічний світ: методологія. *Економічна теорія*. 2017. № 3. С. 5-22.
4. Філіпенко А. Економічний світ: епістемологія. *Економічна теорія*. 2016. № 1. С. 17-25.
5. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення. Київ: АДФ-Україна, 2010. 572 с.
6. Гальчинський А. Політична нооекономіка. *Економічна теорія*. 2015. № 3. С. 43-55.
7. Гриценко А. А. Економічна освіта: шлях від теорії до практики. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 53-70.

8. Базилевич В. Економічна наука та освіта в епоху системних трансформацій: нові виклики і запити до фундаментальної теорії. *Економіка України*. 2016. № 8. С. 78-92.
9. Базилевич В. Д., Льїн В. В. *Метафізика економіки*. Київ: Знання, 2007. 718 с.
10. Ло Е. Адаптивні ринки. Фінансова еволюція на швидкості думки; пер. з англ. І. Терещенка, В. Зенгви, Н. Мочалової. Київ: Форс Україна, 2018. 560 с.
11. Фергюсон Н. Еволюція грошей. Фінансова історія світу; пер. з англ. К. Діса. Київ: Наш формат, 2017. 384 с.
12. Канеман Д. Мислення швидке й повільне; пер. з англ. М. Яковлев. Київ: Наш формат, 2017. 480 с.
13. Довбенко М. Криза економіки – не криза науки. Київ: Академія, 2009. 304 с.
14. Мазаракі А. А., Лагутін В. Д., Герасименко А. Г. [та ін.]. *Внутрішня торгівля України*; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 864 с.
15. Галушка З. І. Модель людини у сучасній економічній теорії. *Економічна теорія*. 2012. № 4. С. 49-55.
16. Галер Р., Санстейн К. Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір. Київ: Наш формат, 2017. 312 с.
17. Акерлоф Дж., Шиллер Р. Фішинг. Хто і як маніпулює вашим вибором; пер. з англ. О. Герасимчук. Київ: Наш формат, 2017. 272 с.
18. Coibion O., Gorodnichenko Y., Kamdar R. The Formation of Expectations, Inflation and the Phillips Curve. *Journal of Economic Literature*. 2018. Vol. 56. Is. 4. P. 1447-1491.
19. Gorodnichenko Y., Sheremirov V., Talavera O. Price Setting in Online Markets: Does IT Click? *Journal of European Economic Association*. 2018. Vol. 16, Is. 6. P. 1764-1811.
20. Nwabueze U., Mileski J. Achieving competitive advantage through effective communication in a global environment. *Journal of International Studies*. 2018. Vol. 11. № 1. P. 50-66.
21. Длугопольський О., Івашук Ю. Експериментальна та поведінкова економіка: від Вернона Сміта до Данієля Канемана. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2014. № 1. С. 180-193.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2019.

Umantsiv Iu. Economic theory in the new methodological discussion.

Background. Development of economic theory at the beginning of the XXI century is determined by the increasing tendency towards its paradigm differentiation, and such diversity makes it impossible to search for a single generalized paradigm that could reflect the whole range of modern scientific and economic knowledge. As a result, there is an expansion of the range of scientific researches on the basis of their mutual exchange and paradigmatic advancement in the interdisciplinary sphere. At the same time, the economic theory demonstrates contradictory concepts and models and is characterized by the existence of a number of problems in substantiating and predicting the long-term trajectory of economic development. In view of this, attention to the problems of methodological awareness, the conceptual and systematic study of various scientific fields and the formation of a new understanding of economic processes on this basis are growing.

Analysis of recent researches and publications made it possible to conclude that, despite the existence of certain scientific developments, theoretical economic science is at the

stage of active transformation of its subject-research field. At the same time, those conceptual achievements, which have become the most striking demonstration of achievements in the economic theory of recent decades, have yet to be tested in the future.

The **aim** of the article is to analyze and generalize theoretical and methodological transformations in the conceptual field of economic theory of the XXI century.

Materials and methods. The study uses a set of methods and approaches that allowed the system-conceptual unity of the research to be realized, namely analysis, synthesis, dialectic, systemic and comparative.

Results. Economic theory is characterized by the coexistence of various trends and theoretical concepts with different methodological platforms. The studies are deepened by generalization of basic models with the simultaneous penetration of the theory into new areas of research. A distinctive tendency for modern economic theory is the differentiation and narrow specialization of theoretical research. As a result, the generalization of theoretical and empirical developments becomes more complex every time. In the world and domestic economic theory there is a deployment of the trend to expand the range of problems of the methodology of scientific knowledge and further expansion of the problem matrix of methodological analytics. A significant number of new, non-traditional problems of economic methodology is gradually integrating in it and, at the same time, the scope of economic methodology is expanding, covering a wide range of not only methodological but also philosophical problems of economic theory.

Ensuring the human-centric orientation of economic development determines the need for proper development of the system of economic and theoretical knowledge, starting with the outgoing philosophical and methodological level of economic theory and completing with its normative plane and the implementation of economic policy. There is an expansion of functional determinants of the economy, the inclusion of a wide range of social factors of development of the human person in its structure and the formation of new system integrity on the basis of it. The functional field of the economy in its broad context is the space of socio-economic transformations and the formation of an economic dimension that overcomes the narrow boundaries of production and distribution and includes the whole range of systemic factors of mutual influence associated with the affirmation of human.

Conclusion. In contrast to the existing publications, the scientific hypothesis is formulated that the development of economic theory occurs through constant methodological renewal, which is largely determined by its inability to explain the real phenomena of economic life, the emergence of new ideas, sustainable accumulation of knowledge, intellectual and meaningful updating of established concepts and formation of new scientific schools. A promising direction for further scientific research of the vector of economic theory development is the definition of ways of synthesis of different approaches in order to overcome the methodological crisis and to enter a new trajectory of knowledge of socio-economic transformations.

Keywords: economic theory, methodology, paradigmatic basis, human centrism.

REFERENCES

1. Gejec', V. (2015). Polityko-ekonomichni zasady doslidzhennja suchasnogo suspil'stva [Political and economic principles of research of modern society]. *Ekonomichna teorija – Economic theory*, 3, 4-12 [in Ukrainian].
2. Lagutin, V. D. (2016). Neokonservatyvni trendy v suchasnij ekonomichnij teorii'. Suchasni ekonomichni teorii': istorija, metodologija ta perspektyvy rozvytku [Neo-conservative trends in modern economic theory. Modern economic theories: history, methodology and development prospects]. *Zbirnyk materialiv Vseukrai'ns'kogo kruglogo stolu – Collection of materials of the All-Ukrainian round table*. (199 c.). Kyi'v: KNEU [in Ukrainian].

3. Filipenko, A. (2017). Ekonomichnyj svit: metodologija [Economic world: methodology]. *Ekonomichna teorija – Economic theory*, 3, 5-22 [in Ukrainian].
4. Filipenko, A. (2016). Ekonomichnyj svit: epistemologija [Economic world: epistemology]. *Ekonomichna teorija – Economic theory*, 1, 17-25 [in Ukrainian].
5. Gal'chyns'kyj, A. S. (2010). *Ekonomichna metodologija. Logika onovlennja [Economic methodology. Logic of renewal]*. Kyi'v: ADEF-Ukrai'na [in Ukrainian].
6. Gal'chyns'kyj, A. (2015). Politychna noekonomika [Political noeconomy]. *Ekonomichna teorija – Economic theory*, 3, 43-55 [in Ukrainian].
7. Grycenko, A. A. (2018). Ekonomichna osvita: shljah Kyi'v: ADEF-Ukrai'na vid teorii' do praktyky [Economic education: the path from theory to practice]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 10, 53-70 [in Ukrainian].
8. Bazylevych, V. (2016). Ekonomichna nauka ta osvita v epohu systemnyh transformacij: novi vyklyky i zapyty do fundamental'noi' teorii' [Economic science and education in the era of system transformations: new challenges and inquiries to the fundamental theory]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 8, 78-92 [in Ukrainian].
9. Bazylevych, V. D., & Il'i'n, V. V. (2007). *Metafizyka ekonomiky [Metaphysics of the economy]*. Kyi'v: Znannja [in Ukrainian].
10. Lo, E. (2018). *Adaptyvni rynky. Finansova evoljucija na shvydkosti dumky [Adaptive Markets. Financial evolution on the speed of thought]*; (I. Tereshhenko, V. Zengvy, N. Mochalova, Trans). Kyi'v: Fors Ukrain'na [in Ukrainian].
11. Fergjuson, N. (2017). *Evoljucija groshej. Finansova istorija svitu [Evolution of money. Financial history of the world]*; (K. Dysa, Trans). Kyi'v: Nash format [in Ukrainian].
12. Kaneman, D. (2017). *Myslennja shvydke j povil'ne [Fast and slow thinking]*; (M. Jakovljevič, Trans). Kyi'v: Nash format [in Ukrainian].
13. Dovbenko, M. (2009). *Kryza ekonomiky – ne kryza nauky [The economic crisis is not a crisis of science]*. Kyi'v: Akademija [in Ukrainian].
14. Mazaraki, A. A., Lagutin, V. D., Gerasymenko, A. G. et al. (2016). *Vnutrishnja torgivlja Ukrainy [Internal trade of Ukraine]*. A. A. Mazaraki (Ed.). Kyi'v: Kyi'v. nac. torg.-ekon. unt [in Ukrainian].
15. Galushka, Z. I. (2012). Model' ljudyny u suchasnij ekonomichnij teorii' [Model of human in modern economic theory]. *Ekonomichna teorija – Economic theory*, 4, 49-55 [in Ukrainian].
16. Taler, R., & Sanstein, K. (2017). *Poshtovh. Jak dopomogty ljudjam zrobyty pravyl'nyj vybir [Impetus. How to help people make the right choice]*. Kyi'v: Nash format [in Ukrainian].
17. Akerlof, Dzh., & Shyller, R. (2017). *Fishyng. Hto i jak manipuljuje vashym vyborom [Phishing. Who and how manipulates your choice]*. (O. Gerasymchuk, Trans). Kyi'v: Nash format [in Ukrainian].
18. Coibion O., Gorodnichenko Y., & Kamdar R. (2018). The Formation of Expectations, Inflation and the Phillips Curve. *Journal of Economic Literature*. Vol. 56. Is. 4, 1447-1491 [in English].
19. Gorodnichenko, Y., Sheremirov, V., & Talavera, O. (2018). Price Setting in Online Markets: Does IT Click? *Journal of European Economic Association*. Vol. 16, Is. 6, 1764-1811 [in English].
20. Nwabueze, U., & Mileski, J. (2018). Achieving competitive advantage through effective communication in a global environment. *Journal of International Studies*. Vol. 11, 1, 50-66 [in English].
21. Dlugopol's'kyj, O., & Ivashhuk, Ju. (2014). Eksperymental'na ta povedinkova ekonomika: vid Vernona Smita do Danielja Kanemana [Experimental and behavioral economics: from Vernon Smith to Daniel Kaneman]. *Visnyk Ternopil's'kogo nacional'nogo ekonomichnogo universytetu – Bulletin of the Ternopil National Economic University*, 1, 180-193 [in Ukrainian].